

STORTINGET

Grunnlovsforslag 41

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen

Dokument 12:41 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen om endring i § 89 (om Høyesteretts initiativrett)

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnloven § 83 sier at Stortinget kan be om Høyesteretts uttalelse om juridiske emner, blant annet om hvorvidt et lovforslag er i overensstemmelse med Grunnloven. Forslag om å innhente Høyesteretts betenkning må voteres over, og et flertall må stemme for. I så fall avgir Høyesterett en betenkning til Stortinget før lovforslaget blir ferdigbehandlet.

Det andre systemet for at Høyesterett skal kunne ta stilling til om et lovvedtak er i overensstemmelse med Grunnloven, er dersom en part anker en dom fra lagmannsretten og påberoper seg at lovgrunnlaget for dommen er i strid med en bestemmelse i Grunnloven. Da må Høyesterett avgjøre dette. Høyesterett kan altså sette til side en dom fordi lovgrunnlaget for dommen strider mot en grunnlovsbestemmelse. For eksempel er Grunnloven § 97 om at ingen lov kan gis tilbakevirkende kraft, en slik bestemmelse som Høyesterett kan anvende for å oppheve et lovvedtak fattet av Stortinget.

Høyesterett kan imidlertid ikke på selvstendig grunnlag vurdere eller behandle spørsmål om hvorvidt et lovvedtak i Stortinget er i strid med Grunnloven eller ikke, dersom ingen anlegger en sak for retten med en slik påstand og også anker et mulig tap i tingretten og lagmannsretten til Høyesterett.

Dette vil forslagsstiller endre gjennom å foreslå et nytt ledd i § 89 i Grunnloven. Forslaget innebærer at Høyesterett på eget initiativ eller basert på en henvendelse fra en statsborger behandler og tar stilling til om et lovvedtak er i strid med en grunnlovsbestemmelse.

Et eksempel hvor en slik initiativrett kunne ha kommet til anvendelse, var bankkrisen på begynnelsen av 1990-tallet. En rekke banker hadde da ikke lenger de nødvendige reserver etter en rekke misligholdte lån der renter og avdrag ikke ble betalt. Hele lånet ble da ansett som tapt, og bankenes soliditet tilfredsstilte ikke lenger banklovgivningens reservekrav. Daværende banklovgivning hadde klare bestemmelser om hva som skulle skje i en slik situasjon, ved at banken ble satt under offentlig administrasjon med et eget styre som skulle arbeide for å få banken i en bedre situasjon uten å måtte avskrive hele lånet som tapt. Hvis det så ble bedre tider og låntageren igjen kunne betale renter og avdrag, ville lånet igjen komme inn i bankens balanse. Når banken igjen tilfredsstilte kravene til reserver, ville banken bli tilbakelevert til bankens aksjonærer.

Daværende banklovgivning ble ikke fulgt av regjering og storting, som i stedet laget en ny lov som gjorde det mulig for staten å nulle ut aksjene i banken og overta den. Dette skjedde med Kreditkassen, som hadde tusenvis av småaksjonærer. Sluttresultatet av statens overtakelse av Kreditkassen var at staten tjente grovt på sin såkalte redningsoperasjon fordi mange avskrevne lån igjen ble gode og gjeninnført i bankens balanse, mens de tidligere eierne tapte alle pengene de hadde i aksjer. Hadde den daværende lovgivning vært fulgt, ville banken blitt satt under offentlig administrasjon for deretter å bli tilbakelevert til aksjonærene. Den nye loven ble altså gitt tilbakevirkende kraft i strid med Grunnloven § 97.

Forslagsstiller omtalte dette i den selvbiografiske boken «Ærlig talt» som århundrets største bankran fra statens side. Forslagsstiller påpekte videre at loven som ga adgang til å erklære aksjene for null verdi og tapt, var i strid med Grunnloven § 97 om at en lov ikke kan gis tilbakevirkende kraft. I tillegg rettet forslagsstiller i boken sterk kritikk mot at Høyesterett ikke hadde erklært dette lovvedtaket for grunnlovsstridig.

Forslagsstiller fikk imidlertid etter at boken ble offentliggjort, et brev fra høyesterettsjustitiarius som gjorde forslagsstiller oppmerksom på at Høyesterett ikke hadde behandlet saken fordi ingen hadde anlagt sak og anket til Høyesterett med påstand om brudd på Grunnloven § 97. Når ingen anla sak med anke til Høyesterett og Stortinget ikke vedtok en anmodning etter § 83 i Grunnloven, hadde ikke domstolen noen mulighet for å behandle spørsmålet om grunnlovsmessigheten. Dette var selv om det var en betydelig og omfattende debatt om spørsmålet med deltagelse fra juridiske professorer og andre.

Det kan også nevnes at flere lovvedtak under den såkalte covid-19-pandemien ble sterkt omdiskutert i det offentlige rom, der det blant annet ble stilt spørsmål om disse lovvedtakene var i overensstemmelse med Grunnlovens bestemmelser. Flere juridiske eksperter mente de, på et sviktende grunnlag, var altfor inngripende overfor bedrifter og enkeltpersoner med regler om hvor mange som kunne delta i vanlige selskaper, og forbud mot deltagelse i begravelser og minnemarkeringer og overnatting på hoteller og hytter. Den eneste instans som kunne behandle spørsmålet om grunnlovsmessighet, Høyesterett, kunne ikke behandle disse spørsmål-

ene, fordi det ikke forelå noen ankesak eller anmodning fra Stortinget etter Grunnloven § 83.

Forslagsstiller fremmer derfor forslag om at Høyesterett skal kunne behandle spørsmålet om hvorvidt et lovvedtak er i tråd med Grunnloven, basert på en henvendelse fra en norsk statsborger eller basert på eget initiativ. I saken som her er beskrevet, var det mange som i den offentlige debatt påpekte at regjering og storting brøt Grunnloven, men Høyesterett hadde ingen mulighet for å behandle spørsmålet.

Forslagsstiller lar det være opp til Høyesterett selv å fritt vurdere om det er grunnlag for å ta opp en sak til formell behandling, og hvordan den i så fall skal behandles. Høyesterett er selv best egnet til å vurdere om det er grunn til å gå videre med saken, og hvordan dette eventuelt bør avgjøres.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g :

§ 89 nytt annet ledd skal lyde:

Høyesterett kan på eget initiativ eller basert på en henvendelse fra en norsk borger prøve om en lov strider mot denne grunnlov.

–

Høyesterett kan på eige initiativ eller basert på ein førespurnad frå ein norsk borgar prøve om ei lov strir imot denne grunnlova.

30. september 2024

Carl I. Hagen